

הפורץ גדר בפני בהמת חברו

שלמה סרק ואלי עמר

ראשי פרקים

- א. הקדמה
- ב. התוספתא - אליבא דרש"י
- ג. הגמרא
- ד. שיטת רש"י
- ה. שיטת תוספות
- ו. שיטת רמב"ם
- ז. שורש מחלוקת רמב"ם ורש"י
- ח. שיטת הראב"ד
- ט. הלכה
- י. סיכום

א. הקדמה

עיקרי הסוגיא בה נעסוק מקורם במשנה בבבא קמא וזו לשונה :

הכונס צאן לדיר ונעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה פטור. לא נעל בפניה כראוי ויצאה והזיקה חייב. נפרצה בלילה או שפרצה לסטים פטור הוציאה לסטים לסטים חייבין.¹

התוס' שם בד"ה או שפרצה לסטים כותב שנצרכה המשנה להשמיע לנו שאף הליסטים פטורים, ומדייק זאת מלשון המשנה שדווקא הוציאה חייבים, משמע שפרצה לסטים פטורים ובזה חדשה המשנה.

אך המציאות בה דנה המשנה עדיין לא מבוארת: האם מדובר דוקא בנזקים שגורמת הבהמה, או גם בנזקים שנגרמו לה. כמוכן לא ברור הדין במשנה, האם הפטור הוא רק בדיני אדם אך בדיני שמיים חייב, או שמא הפטור הוא גם בדיני שמיים.

המקור לכל הספקות הללו נובע מן המציאות המורכבת, בה גורמים הליסטים באופן לא ישיר נזק לבעלים, ויש להתלבט עד כמה חל חיוב התשלומים על הליסטים, וכן איזה חיוב חל עליהם. עניינים אלו מתבררים בחלקם בתוספתא שהביאה הגמרא בביאור המשנה, עפ"י שיטות הראשונים השונות.

ב. התוספתא - אליבא דרש"י

תניא אמר ר' יהושע ארבעה דברים העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים ואלו הן הפורץ גדר בפני בהמת חברו.²

רש"י בד"ה פטור מדיני אדם כותב: "קסבר גרמא בנזקין פטור".³ בדבריו מסב רש"י את הדין והדגש אל הבהמה, כיון שרק בה שייך דין גרמא, כי

¹ בבא קמא נה,ב' במשנה שם

² תוספתא שבועות פ"ג ה"ב

³ בבא קמא נה,ב במשנה שם

ניזוקה בצורה עקיפה אבל על הכותל שנהרס בצורה ישירה, לא שייך הפטור, מצד דין גרמא בנזקין פטור. רש"י קובע אם כן, שסיבת הפטור מדיני אדם נובעת מדין "גרמא בנזקין". רש"י ממשיך לשיטתו ובד"ה הפורץ גדר כותב: "יצאתה הבהמה וברחה", ובכך ממשיך למקד את הדין בנזק שנגרם לבהמה.

נקודה נוספת וחשובה שמדגיש רש"י היא שהדין של הפטור מדיני אדם והחויב בדיני שמיים שייך רק אם הבהמה ברוחה, כלומר נגרם הפסד לבהמה עצמה ובאופן זה ניזוק בעליה, אך על נזקים שגורמת הבהמה, לא דיברה התוספתא עפ"י רש"י, כי מציאות נזק זו רחוקה יותר. מכאן ניתן לדייק ברש"י שעל נזקים שהבהמה גורמת, ושעל ידיהם מחייבת את בעליה לשלם, היא פטור פורץ הגדר אפילו בדיני שמיים.

אך בתוספתא עצמה עדיין דרוש באור, כיון שהמציאות בה עוסקת התוספתא לא מספיק מבוארת בכדי שנדע על מה מוסב דין הפטור מדיני אדם וחויב בדיני שמיים, האם על הבהמה בלבד או אף על הכותל. את המציאות בתוספתא מבררת הגמרא.

ג. הגמרא

אמר מר הפורץ גדר בפני בהמת חברו היכי דמי אילימא בכותל בריא בדיני אדם נמי נייחייב אלא בכותל רעוע.⁴

הגמרא מבררת מתי שייך דין התוספתא של הפטור מדיני אדם וחויב בדיני שמיים, ומעמידה את התוספתא בכותל רעוע, כיון שאם היה מדובר בכותל בריא היה חייב פורץ הגדר בפני הבהמה אף בדיני אדם. אבל הגמרא סותמת את השאלה המרכזית בה וסביבה דנים הראשונים, על מה היא חייב בדיני אדם, על הבהמה או על הכותל?

⁴ הגמרא ב"ק נה, ב בסוף העמוד

ד. שיטת רש"י

החיוב בדיני אדם על הכותל

רש"י בד"ה "או בכותל בריא בדיני אדם נמי נייחייב", כותב:

בדיני אדם נמי נייחייב-מיהא אכותל דהא בידים, עבד ואבהמה ליכא למימר דמחייב, דהא תנן פרצוה לסטים פטור.

לכאורה רש"י סותר את עצמו כיון שלפירושו מוסבת שאלת הבירור בגמרא על הכותל ומעמידה אותו במרכז, דבר המנוגד לכל מהלך רש"י בביאור התוספתא, שם הבהמה היא עיקר הדיון.

ישוב הגמרא והתוספתא

אך באמת אין זו סתירה ברש"י, וניתן להסבירו אם נבין כיצד תופש רש"י את הדין בתוספתא. כאשר התוספתא אומרת על פורץ גדר בפני בהמת חברו שפטור בדיני אדם, מבין רש"י שדין זה כוללני והפורץ פטור בין על הכותל ובין על הבהמה. על הבהמה מובן מדוע פטור לרש"י שהרי זהו נזק שאינו ישיר, שהרי הפורץ לא הזיקה בידיים, אבל על הכותל מדוע יהיה פטור הרי הזיקו בידים?

נקודה זו מבררת הגמרא התופסת את הדין התוספתא ככללי, ומסיקה שדין זה יהיה נכון רק במציאות בה הכותל הוא רעוע, שאז לא שייך בו חיוב בדיני אדם למרות שהנזק היה ישיר.

החיוב בדיני שמיים על הבהמה

בניגוד לפטור שהוא כללי יכול חיוב לחול על פרט מסוים, והחיוב בדיני שמיים בתוספתא לשיטת רש"י מוסב על הבהמה, אבל על הכותל יהיה פטור לגמרי. רש"י מפרש את סברת הפטור בד"ה בכותל רעוע, שם הוא כותב: "דלא אפסדיה דלמסתר קאי". כיון שהוא עומד להריסה אין עליו שם כותל, ורואים אותו כהרוס, ולכן פטור עליו אף מדיני שמיים.

סיכום שיטת רש"י

בסיכום שיטת רש"י נראה שלשיטתו התוספתא מוסיפה על המשנה ועוסקת במציאות השונה מהמשתמע מפשט המשנה, שם נכתב שיצאה הבהמה והזיקה, ואילו התוספתא לשיטת רש"י עוסקת במציאות בה יצאה הבהמה וברחה. ומכאן נובעים הבדלי הדינים עפ"י רש"י, כאשר הפטור במשנה הוא אף מדיני שמיים ואילו התוספתא מחייבת בדיני שמיים. רש"י מפרש גם שכל ההוה אמינא לחייב בדיני אדם הוא על הכותל, ואין זה מהווה סתירה מהתוספתא, כיון שהדין בתוספתא הוא כללי ומתייחס אף לכותל. בעניין הבהמה פשוט לרש"י שפטור מדיני אדם כי גרמא בנזקין פטור. צריך עדיין להבין את דין גרמא בנזקין פטור, וכן מדוע חייב בדיני שמיים על אבידתה ואילו על נזקיה פטור לגמרי. עניינים אלו יבוארו בהמשך.

ה. שיטת תוספות

שיטת תוספות כשיטת רש"י

תמצית שיטת תוס' מופיעה בד"ה: "אלימא בכותל בריא"⁵. במשפטו הראשון שם כותב תוס':

פירוש אכותל, דאבהמה ודאי לא מיחייב בפריעת גדר בעלמא דאין, זה אלא גרמא בעלמא.

מדברים אלו משמע שתוס' סובר כשיטת רש"י בהבנת מהלך התוספתא והגמרא. כמו כן מציין תוס' שיש ספרים הגורסים בפירוש שהשאלה היא על הכותל, כראיה לשיטתו.

בהמשך דברי תוס' מופיע בפירוש את מה שהסברנו ברש"י אף על פי שרש"י לא אמרו, דהיינו תפישת הפטור בתוספתא ככללי המוסב על הבהמה וגם על הכותל וזה לשונו: יוש לומר דלא שייך למתני פטור מדיני אדם אם היה שום חיוב או בבהמה או בכותל⁶.

⁵ ב"ק שם

גם בענין תפיסת החיוב בדיני שמיים כמוסב רק על הבהמה, סובר תוס' כרש"י ואף מביא ראיה לשיטתו, שאם דין החיוב בדיני שמיים כאן היה נוגע לכותל היתה צריכה התוספתא להיכתב בזו הלשון: "הפורץ גדר" ולהשמיט "בפני בהמת חברו". הוספת המילים "בפני בהמת חברו", באה להשמיע שהחיוב בדיני שמיים הוא על הבהמה.

קושיה מפשט הגמרא

בהמשך דבריו, התוספות מתמודד עם גמרא המופיעה בהמשך וזה לשונה: "הפורץ גדר בפני בהמת חברו מהו דתימא כיון דלמסתריה קאי מה עביד בדיני שמיים נמי לא ליחייב, קמ"ל⁶. מפשט הגמרא משמע שהייתה הוה אמינא שמדיני שמיים יפטר על הכותל וקמ"ל שחייב בדיני שמיים על הכותל בניגוד לדברי התוספות. גמרא זו אף קשה לרש"י שלא התמודד אתה באופן מפורש.

יישוב הקושיה בשני אופנים

התוספות מתרץ ששם הייתה הוה אמינא לפטור מדיני שמיים על הבהמה וקמ"ל למסקנה שחייב עליה בדיני שמיים, אבל על הכותל פשוט שפטור אף מדיני שמיים. ואלו הם שני הסבריו:

1. כיון שבכותל רעוע קיימת סכנה שמא יתמוטט ויפגע אדם על ידו, יש מצוה להורסו. היינו חושבים שאם אדם יהרוס את הכותל והבהמה תברח יפטר אף על הבהמה מדיני שמיים, שכן על הכותל פשוט שפטור שהרי הוא מצווה בהריסתו, קמ"ל שהוא חייב בדיני שמיים, כיון שהיה לו להיזהר ולחשוב על התוצאה הסופית, בה ייתכן שהבהמה תאבד ותינזק, והיה עליו לשמרה⁷.

2. תירוץ נוסף מביא תוס' וזהו לשונו: "למסתור ולמיפל קאי". כלומר כיון שאין שם כותל עליו שהרי הוא מיועד להריסה ולנפילה ואין לו ערך בשוק, אם כן אף בדיני שמיים יפטר.

⁶ ב"ק נו, א ע"ש

⁷ עפ"י תוס' "כסויי כסיתיה" נו, א

תוספות בסנהדרין - חיוב בדיני שמיים אף על הכותל
ישנו תוס' בסנהדרין ד"ה "בנזקין"⁸, הנוגע לסוגיתנו. תוס' שם מתמודד עם הקושיה מפשט הגמרא בבא קמא, ובתירוצו השלישי שם כותב שהחיוב בדיני שמיים הוא אף על הכותל. תוס' מסביר שכיון שהאדם נהנה בכותל עד שיזדמנו לו פועלים לתקן אותו, פורץ הגדר מפסיד הנאתו וחייב בדיני שמים [הסברים נוספים בענין חיוב על הכותל בדיני שמיים ניתן לראות ברא"ש ובמאירי על הסוגיה].

החיוב רק על אבידת הבהמה
נקודה חשובה נוספת המבוארת בתוספות היא שיש חומרה באבדת הבהמה מאשר על נזקים שגורמת וזה לשונו בתוס' בסנהדרין: זמיהו יש לדחות במתניתין להתחייב בנזקה איירי אבל אאבידה דבהמה חייב⁹. ענין זה מופיע בפירוש בתוס' רבינו פרץ על הסוגיה המסביר את מציאות התוספתא, ומפרש שמדובר כאשר ברחו הבהמה וניזוקה, ובמקרה כזה חייב בדיני שמיים על הבהמה, משמע שעל נזקים שגורמת יהיה פטור לגמרי.

סיכום שיטת התוספות

- בסיכום שיטת תוס' עולה שעיקר מסקנותיו כרש"י, כאשר העיקרית ביניהן היא שגרמא בנזקין פטור, ולכן על הבהמה שברחה יהיה פטור.
- תמיד פטור מדיני אדם, כיון שלא הזיקה בידיים, ואם כן שאלת הגמרא לחייב אדם מוסבת על הכותל.
- ראינו גם שתוספות מחלק בין מציאות בה אבדה הבהמה ובין מציאות בה הזיקה, כאשר במציאות הראשונה חייב בדיני שמים ובשניה אפילו מדיני שמים פטור, התוספתא היא המדברת במציאות בה אבדה הבהמה והמשנה במציאות בה הזיקה.

⁸ סנהדרין, עז, א,
⁹ סנהדרין עז, א

- התוספתא באה להוסיף על המשנה ולדבר במציאות בה לא עסקה המשנה, אשר על ידה תתברר המשנה.
 - התוספות סובר שהפטור בתוספתא הוא כללי, המיוחס גם לכותל ולא רק לבהמה, ולכן מובנת שאלת הגמרא המוסבת על הכותל, ובאה לברר באיזו מציאות יהא הדין כללי והפטור מדיני אדם יהיה שייך גם בכותל.
 - הפרט היחיד בו חולק תוס' על רש"י היא בתוס' בסנהדרין, שם רק עפ"י אחד מתרוציו החיוב בדיני שמיים מיוחס גם לכותל ולא רק לבהמה, כאשר רש"י פוטר על הכותל לגמרי.
- שיטתם של תוס' ורש"י היא שיטתם של רוב הראשונים וכך פירשו את הגמרא: הרא"ש, הר"ף, המאירי והרשב"א. אך ישנה שיטה אחרת בהסבר הגמרא החולקת באופן יסודי על שיטתם וזוהי שיטת הרמב"ם.

ו. שיטת רמב"ם

הרמב"ם והשגת הראב"ד הרמב"ם ב"יד החזקה"¹⁰ כתב:

הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאת והזיקה אם היה גדר חוק ובריא חייב. ואם היה כותל רעוע פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמיים.

הרמב"ם כותב שחייב בדיני אדם, אך לכאורה מדבריו לא מובן על מה מוסב החיוב, על הכותל או על הבהמה, וכך השיג עליו הראב"ד בלשונו שם:

אמר אברהם זה שאמר חייב לא ידענו מהו אם על הכותל אמר למה ליה למימר ויצתה והזיקה, ואם על הנוק אמר אינו כן אלא אם כן הכישוה. והדריכוה לנזק

בראשית דבריו מדייק הראב"ד מלשון הרמב"ם שכותב "יצאת והזיקה", שהרי אם החיוב הוא על הכותל מדוע משמיענו רמב"ם שיצאה הבהמה

¹⁰ הלכות נזקי ממון פ"ד ה"ו

והזיקה. בסוף דבריו מתקשה ראב"ד לסבור שהחיוב הוא על נזקי הבהמה, כיון שעל נזקים שהבהמה גורמת [לא אבידתה] מחוייב פורץ הגדר בדיני אדם רק אם הכישה, אבל אם פרצוה הרי מדוייק במשנה שפטורים הלסטים.

דיוקו של הראב"ד בראשית דבריו ברור ומחוייב, אך במה שסבר הוא לעניין חיוב נזקי הבהמה שדוקא אם הכישה, לא מחייב שרמב"ם יסבור כמוהו. אלא שאם רמב"ם לא יסבור כמוהו, קשה יהיה לרמב"ם מן המשנה, שם משמע שב"פרצוה לסטים", יהיו פטורים הלסטים על נזקים שגורמת הבהמה כשרמב"ם סובר שחייב.

תשובת הרמב"ם לקושי מהמשנה

שאלה זו הוקשתה לרמב"ם, והוא ענה עליה בתשובתו לחכמי לוני"ל ומביאה המגדל עוז¹¹. עונה הרמב"ם שההו"א בגמרא לחייב בדיני אדם היא על הבהמה, כי על הכותל פשוט שחייב, וההבדל בין התוספתא למשנה הוא שבמשנה לא התכוונו הלסטים להזיק, ולכן פטורים מדיני אדם, ואילו בתוספתא מדובר שהפורץ התכוון להזיק ולכן חייב. דברים אלו התולים את חיוב האדם בכוונתו להזיק טעונים באור. עם פריסת שיטת רמב"ם יובן כל מהלך הגמרא לשיטתו ותואר הסוגייה מזוית אחרת מאשר שאר הראשונים.

באור שיטת הרמב"ם

התוספתא ביחס למשנה -

- הרמב"ם לומד את התוספתא שלא כרש"י ותוס'. הוא אינו סובר שעיקר ענין התוספתא הוא הבהמה, אלא שהתוספתא מדברת אך ורק על הבהמה וכל הדין של הפטור מדיני אדם והחיוב בדיני שמיים נוגע רק לה ולא לכותל, כי הרי המציאות בתוספתא הינה כמציאות המשנה וכמו שהמשנה עוסקת רק בבהמה ולא בכותל כך גם התוספתא.

¹¹ הלכות נזקי ממון פ"ד ה"ב

• נקודה נוספת היא שהתוספתא סתומה ואינה מפרטת אם עוסקת רק באבדתה או גם בנזקיה, וכיון שהתוספתא סתומה נראה שהיא עוסקת בשניהם ואפילו בנזקיה. מסתבר לומר כך, שהרי התוספתא מוסבת על המשנה, ולכן מדברת באותה מציאות בה עוסקת המשנה שהרי כל עניינה של תוספתא הוא לבאר את המשנה. כמו שכתב הרמב"ם בהקדמות הרמב"ם למשנה¹².

באור הגמרא על פי שיטת הרמב"ם - רמב"ם ממשיך בשיטתו זו גם בגמרא, בפרשו ששאלתה אם מדובר בכותל בריא נחייב בדיני אדם - מוסבת על הבהמה, שהרי התוספתא עוסקת בבהמה, והגמרא באה לבאר דברי התוספתא. כשהגמרא אומרת נחייב בדיני אדם על הבהמה אינה מצמצמת את דבריה רק למקרה בו אבדה הבהמה, ומשמע שבכותל בריא תחייב הגמרא את פורץ הגדר אף על נזקים שגורמת הבהמה, וכך כתב ה"מגדל עוז" בהסברו את שיטת הרמב"ם:

ולכך תפש לשון הגמרא הכולל הכל, ולכך אין להשיגו בזה אדרבה ראוי לשבח ולומר יישר כחו וכח כחו, שפירש מתני' דהוציאוהו לסטים אף בהזקה דרי יהושע היוקה לאחרים¹³.

דחיית הסבת שאלת הגמרא על הכותל - רמב"ם דוחה את השיטה המסבה את שאלת הגמרא על הכותל, כאשר בהוה אמינא מדובר בכותל בריא ואז יהיה חייב עליו בדיני אדם, ולמסקנה מדובר בכותל רעוע ופטור עליו מדיני אדם. לדעת הרמב"ם על הכותל תמידי יהיה חייב בדיני אדם, שהרי הזיקו בידיים, ומה שהרס צריך לשלם: אם כותל בריא ישלם כותל בריא, ואם כותל רעוע ישלם כותל רעוע. וכי היותו כותל רעוע זוהי עילה לפוטרו מדיני אדם?! הרי יש לו שווי מסוים, ואותו מדיני אדם צריך לשלם. ואם נאמר שפטור מדיני אדם נובע, כי זוהי מצווה

¹² הקדמות הרמב"ם למשנה פרק ד' בסופו, וזה לשונו: "ולפיכך ראה אחד מתלמידיו [של רבין] והוא ר' חייא לחבר ספר שילך בו בעקבות רבו, יבאר בו הקשה מדברי הרב והוא התוספתא כיון בה באור המשנה והוספת ענינים [תשובות לשאלות (עפ"י הרב שיל"ת)] שאפשר להוציאם מהמשנה".

¹³ הלכות נזקי ממון פ"ד ה"ב, במגדל עוז

להרוס כותל המסכן בני אדם, אזי יפטר הפורץ אף מדיני שמיים! וזה לשון הרמב"ם שם:

וכי יעלה על לב אדם בעולם שהשובר כלי שלם חייב והשובר כלי רעוע פטור, אלא כך הדין השובר כלי שלם משלם דמי שלם והשובר כלי רעוע משלם דמי רעוע... וא"ת כותל זה הרעוע עומד לסתירה הוא ומצווה קא עביד, אמאי חייב בדיני שמיים¹⁴.

על כן סובר הרמב"ם שכל הדיון הוא על הבהמה. אם מדובר בכותל בריא יהיה חייב בדיני אדם על הבהמה, ואם בכותל רעוע יהיה חייב רק בדיני שמיים.

עתה יש לברר שתי שאלות הנובעות מדברי רמב"ם:

1. מדוע על הבהמה חייב, ומהי תלות החיוב בכותל בריא או רעוע?
2. שאלה שניה עליה רמב"ם ענה אך עכ"פ תשובתו טעונה באור, מדוע במשנה פטור על נזקיה ובתוספתא חייב?

עיקר סברות הרמב"ם

גרמא **בנזקין חייב** - הרמב"ם סובר שגרמא בנזקין חייב, כלומר - כאשר אדם מזיק את חברו, כגון במקרה של פורץ גדר בפני בהמת חברו, בו האדם לא הזיק את הבהמה בידיו, אלא רק גרם לכך שתאבד או תינזק- עקרונית מצד המעשה חייב לשלם על הבהמה מדיני אדם. לכן אומר הרמב"ם **שבכותל בריא** ששבר האדם והבהמה ברוחה, הוא יתחייב באבדתה וכן בנזקים שתגרום, כיון שהוא גרם לבריחתה ולולא הוא הנזק לא היה קיים. אבל **בכותל רעוע**, כיון שהבהמה לא משתמרת בו, הבעלים פושע. וידוע שכאשר תחילתו בפשיעה כגון בכותל רעוע אף על פי שהסיום הוא באונס כגון פרצוה לסטים, חייב האדם שהרי סוף סוף לא היתה שמורה בהמתו. אלא, כיון שהפורץ גרם את הנזק, ומעשיו מחייבים את בעלי הבהמה לשלם את נזקיה חייב הפורץ בדיני שמיים, שהרי לולא הוא יתכן ואפשר שהבהמה לא היתה מזיקה כי כותל רעוע אפשר שימנע את יציאתה.

¹⁴ מגדל עוז שם בתשובת הרמב"ם לחכמי לונ"ל

כוונת האדם תנאי הכרחי לחייב בגרמא - בנקודה זו צריכה להתבאר השאלה על הרמב"ם, מדוע אם כן המשנה פוטרת את הלסטים מלשלם על הבהמה הרי זוהי גרמא, שהם גרמו לבהמה שתברח, ולשיטת רמב"ם יהיו חייבים לשלם מדיני אדם?

רמב"ם מתרץ שבאמת מצד מעשה הנזק גרמא בנזקים חייב, וראוי המזיק להתחייב אם גרם נזק עקיף לחבירו, אבל ישנו עוד תנאי לחיוב המזיק והוא במישור המחשבתי, האדם צריך להיות מחובר למעשה אף מצד מחשבתו שתהא כוונתו להזיק. לכן בתוספתא חייב הפורץ ובמשנה פטורים הלסטים, האדם בתוספתא פרץ גדר בפני בהמת חברו ורצה להזיק ע"י שתאבד הבהמה או שתזיק לאדם ויתחייבו הבעלים בכך. (צריך לאמר שהרמב"ם סובר שחובת הוכחת השמירה על הבעלים, שאם לא הייתה על הבעלים החובה להוכיח ששמר בכדי ליפטר, אזי היו הבעלים פטורים מלשלם לניזק¹⁵).

אבל במשנה מדובר שהלסטים רצו לגזול את הבהמה, ולא היתה כוונתם לאבד הבהמה, וכן לא לשלח בכדי שתזיק ושעל ידי נזקיה יתחייבו הבעלים, לכן במשנה פטורים הלסטים מדיני אדם. באופן זה תפש הגר"א את הרמב"ם, כמו שכתב בבאור הגר"א על השולחן ערוך¹⁶:

תרץ הרמב"ם דסבירא ליה דבכל גרמא חייב כמו שפסק סימן שפ"ו ואינו מחלק אלא בין מתכוין או לא כמו שנתבאר.

סתירה בדברי הרמב"ם ויישובה

הרמב"ם בהלכות עדות¹⁷ פוסק: "השוכר עדי שקר להעיד לחבירו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים". פסק זה סותר לכאורה את הבנתנו ברמב"ם, שהרי מדובר שהשוכר גורם את הנזק לחבירו בכך ששוכר את העדים, ופשוט שהוא מתכוון להזיקו, ומדוע יהיה פטור מדיני אדם!?

¹⁵ מ"ר הגר"י יוגל שליט"א ב"נתיבות יהושע" חלק א סוגיית פורץ גדר בפני בהמת חברו
¹⁶ חושן משפט שצ"ו סעי' ד' ס"ק ח'
¹⁷ פי"ז ה"ז

אלא מסתבר שישנו **תנאי הכרחי נוסף** על מנת שיתחייב המזיק בגרמא ורק כשמתקיים גם תנאי זה חל החיוב בדיני אדם. ואכן המאירי על הסוגיה מפרש את שיטתו של רמב"ם בגרמא וכותב במפורש שמדובר בשני תנאים אשר שניהם צריכים להתקיים וכאשר אחד מהם אינו קיים חל החיוב רק בדיני שמיים. וזה לשונו שם:

ואף בוו אנו אומרים לדעת גדולי המתברים (ורמב"ם) שגרמא זו הואיל וכוונתו להזיק ושעל ידו לבד הנזק בא הרי הוא בכלל דינא דגרמי וחייב על הנזק¹⁸.

המאירי אם כן **קובע שני תנאים** לחיוב בדיני אדם עפ"י הרמב"ם. הראשון הוא שיהיה האדם **מתכוון** להזיק והשני שלא תהיה מעורבות של כח אחר בגרימת הנזק, כלומר הגורם הבלעדי לנזק הוא האדם ללא מתווכים. וכאשר חסר אחד מן התנאים יהיה פטור הפורץ מדיני אדם וחייב בדיני שמיים.

ב"שוכר עדי שקר" - פטור השוכר מדיני אדם, כיון שיש כוח אחר המעורב בגרימת הנזק והוא העדים, אשר **בחרו במודע** להביא את הנזק על האדם, ובמעשיהם גרמו את הנזק. אמנם כיון שגם השוכר אחראי, שבעטיו נגרם הנזק, חייב בדיני שמיים. בתוספתא - הפורץ הוא הגורם היחיד לבריחת הבהמה ולכן יתחייב. ואפילו במקרה בו יצאה הבהמה והזיקה חייב, כיון שבטבע הבהמה לאכול וכל שכן להזיק דרך הליכתה, במקרה זה רק פעולתו גרמה ההיזק כי אין הבהמה נחשבת כאן לכח אחר שזהו נזק טבעי וצפוי שהתאפשר ע"י הפורץ. לכן חייב, הגורם היחיד.

דוגמא נוספת למקרה בו אדם פטור הוא משסה את כלב חברו בחברו, שאף הוא פטור מדיני אדם, שאין זו התנהגות טבעית לכלב לנשוך ונבע אם כן מרצון הכלב, וכח אחר מעורב בו ופטור.

חשוב להדגיש שעפ"י הרמב"ם לכוונת המזיק צריכה להיות **אחיזה במציאות**, בכדי שנחייבו בדיני אדם מצד כוונתו. דבר זה ניתן להוכיח מהמשך דברי הרמב"ם בהלכות נזקי ממון¹⁹ שם כותב: "וכן הנותן סם המות

¹⁸ המאירי על הסוגיא

¹⁹ פ"ד ה"ב

לפני בהמת חברו פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. ומסביר המאירי את טעם הפטור וזה לשונו: "הנותן סם המוות לפני בהמת חברו והיא אכלתו ימתה. הואיר ואין דרכה שתאכל אין כונה זו קרויה כונה להזיק ופטור מדיני אדם"²⁰ כלומר: בשביל שנחייב את המזיק מצד כוונתו, צריכה להיות הסתברות גבוהה להתממשות כוונת המזיק, וכיון שלא עולה על הדעת שבהמה תזיק את עצמה, יפטר המזיק בדיני אדם.

ואין להקשות מתשובתו של הרמב"ם לחכמי לוני"ל שם מסביר הרמב"ם את ההבדל בין המשנה לתוספתא בכוונה להזיק ולא הזכיר סברת כח אחר מעורב בו. כיון שהן במשנה והן בתוספתא מדובר באופן שאין כח אחר מעורב בו כפי שפירשנו לעיל. וכך ניתן לסבור בגר"א²¹ האומר שכאשר חייב על הגרמא מצד המעשה כגון שלא היה כח אחר מעורב בו, אז יש לרמב"ם נפקא מינה אם התכוון הפורץ ואז יתחייב בדיני אדם, או אם לא התכוון ואז יהיה פטור. עד כאן סברות הרמב"ם ועיקרי שיטתו.

הרמב"ם עקבי בפסיקתו

פסיקתו של הרמב"ם בעניין גרמא הנה שיטתית ובאה לידי ביטוי בפסיקות נוספות כפי שמופיע בהלכות נזקי ממון²² לעניין אש:

השולח את הבעירה ביד חרש שוטה וקטן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים. במה דברים אמורים שמסר להן גחלת וליבוה שדוך הגחלת להרבות מאליה קודם שתעבור ותדליק. אבל אם מסר להן שלהבת חייב, שהרי מעשיו גרמו.

שם רואים שכאשר החש"ו מבעירים הגחלת זהו מעשה שאינו טבעי שהרי אש דרכה להכבות, והם עשו מעשה זה ברצונם ואין מוסר הגחלת הגורם היחידי לדלקה ולכן פטור מדיני אדם. אבל במוסר להם שלהבת שדרכה לדלוק, ואין בהם דעת להיזהר מן האש טבעי וצפוי שתהיה בערה ואין כח אחר מעורב בו, ולכן חייב בדיני אדם. עיקרון זה מופיע בהלכות נזקי ממון פ"ג הי"ד לענין פרה שהוזקה באכילת פירות, וכן

²⁰ המאירי על הסוגיא בב"ק נו, א'

²¹ ש"ע חושן משפט שצ"ו סעי' ד' ס"ק ח'

²² פרק י"ד ה"ה

בהלכות נזקי ממון פ"ב הי"ט ובעוד פסיקות הרמב"ם ב"יד החזקה"²³ ששייך במ דין גרמא.

ז. שורש מחלוקת רמב"ם ורש"י

אחרי שראינו את שיטת רש"י ותוס' והסוברים כמותם וכן את שיטת הרמב"ם, נוכל לחדור לעומק סברותיהם ושורש מחלוקתם ולהבין באיזו מציאות קיימת המחלוקת, נברר מתי חל החיוב בנזק שאינו ישיר, ועל אלו יסודות נשען החיוב לכל שיטה.

הבנת יסודות הרמב"ם

הרמב"ם סובר, שאין לנתק את אחריות האדם לנזק הבא מחמתו, אף אם נזק זה בא בצורה שאינה ישירה. אלא כיון שסוף סוף המעשה רחוק מן האדם, שלא עשה את מעשה הנזק בידיים, צריך האדם להיות מחובר אל מעשה הנזק בכל המישורים וללא גורמים נוספים. כלומר כאשר האדם מחובר לנזק בכך שהוא הגורם היחיד ואין מתווך בינו ובין הנזק וכן לא גורם נוסף, אז הוא מחובר אל מעשה הנזק במישור המעשי. וכאשר אדם מתכוון להזיק אז מחובר הוא אל הנזק במישור המחשבתי, ורק כאשר שני תנאים אלו קיימים יהיה חייב המזיק בדיני אדם אף על נזק שאינו ישיר, כי כל עוד אין האדם מחובר אל הנזק במחשבתו, אין שם אדם על הנזק, כי עיקר האדם הוא מחשבתו. אבל בנזק שאדם עושה בידיו בצורה ישירה, כוונת האדם אינה מהווה שיקול כיוון שהאדם מחובר אל מעשה הנזק בזה שמזיק בידיו ממש והוא יחוייב לשלם על הנזק, וללא התחשבות אם התכוון במעשהו זה או לא.

סברה שאינה מהווה שיקול לרמב"ם היא ודאות הנזק, דהיינו כאשר פורץ האדם את הגדר בפני בהמת חברו, לא ברור שתצא הבהמה וכן לא ברור שאחרי יציאתה תזיק, ועובדה זו אינה מהווה שיקול כיון שסוף סוף המעשה קרה והאדם היה הגורם היחיד לנזק בכל המישורים, לכן

²³ שופטים פ"ו ה"ו וה"ד

יתחייב המזיק בדיני אדם. אמנם יהיה חילוק בין שן ורגל שדרכם בכך, לקרן שאין דרכה בכך ויהיה פטור. כאשר אחד מהתנאים לא מתקיים דהיינו נתק מחשבתי, או כח אחר המעורב במעשה הנזק, יהיה המזיק פטור מדיני אדם אבל חייב בדיני שמיים כגון במניח סם המוות בפני בהמת חברו מדובר שאין כוונתו קרויה כונה להזיק כפי שראינו לעיל ולכן פטור מדיני אדם, אבל כיון שסוף סוף הוא גם היה גורם יהיה חייב בדיני שמים. וכן בשוכר עדי שקר להעיד לחברו²⁴, שם שוכר העדים עשה מעשה הגורם אך לא באופן בלעדי [כיון שהיה להם לא להעיד], וכן התכוון להזיק לכן יהיה חייב בדיני שמיים, אבל במקרה שבפועל לא עשה האדם מעשה שגרם אף על פי שהתכוון יהיה פטור לגמרי כגון במקרה שאמר לעדי שקר שיעידו, כי עניין המחשבה הוא לתת את שם האדם על מעשיו²⁵, אך אינה עומדת בפני עצמה כדי שיתחייב האדם בגינה.

הבנת יסודות רש"י

לאחר הבנת שיטת הרמב"ם בגרמא, נעיין בסברת רש"י ותוספות והסוברים כמותם. מי שמביא בצורה מבוארת את סברת רש"י הוא הרמב"ן בחידושו על הגמרא²⁶ וזהו לשונו שם:

כלל גדול יהיה בידך. כל הגורם ומחמת גרמתו בה היוק שאי אפשר אלא באותו היוק, ואינו תלוי בדעת אחרים אלא בשעה שגרם בא ההיוק, או שהוא עתיד לבוא כגון זה חייב רמ ונקרא בגמרא ברי היוקא... וכן דעת רש"י ל'.

לפי האמור ברמב"ן משמע שלשיטת רש"י יש שני שיקולים הכרחיים לחיוב המזיק בדיני אדם. הראשון הוא שהנזק יהיה חזאי כלומר שלא יהיה ספק אם הנזק יתממש או לא, אלא שתהיה ברורה ודאית קיום הנזק. התנאי השני המשותף גם לרמב"ם הוא שלא יהיו מתווכים בין המזיק לבין מעשה הנזק, כלומר שלא יהיה כח אחר מעורב בו במודע.

²⁴ בבא קמא נו, א'

²⁵ מהר"ל תפארת ישראל פרק מ"א

²⁶ חידושי הרמב"ן על הש"ס בקונטרס דינא דגרמי

אבל רתימת כח טבעי שברורה פעולתו כגון אש, אין זה בגדר כח אחר מעורב בו על מנת ליפטר בדיני אדם ולכן חייב. בניגוד לשני תנאים אלו **הכוונה לא מהווה שיקול לרש"י** כלל. בין התכוון ובין לא יהיה חייב בדיני אדם אם נתקימו שני התנאים הראשונים.

תנאים אלו אינם מקריים וצריך להבין מדוע דווקא שני תנאים אלו הכרחיים לרש"י. עיקר סברתו של רש"י הוא שגרמא בנזקין פטור, כלומר אם מחמת אדם נגרם נזק באופן שאינו ישיר לא ניתן להעמיד את המזיק לדין ולחייבו בכך בדיני אדם, שהרי המעשה רחוק ממנו ולא עשהו בידיו ואין האדם אחראי ישירות למעשה זה ותוצאותיו, בכדי שנוכל לחייבו בדיני אדם.

אמנם אפילו לרש"י ישנה מציאות בה אדם יתחייב על מעשה נזק שאינו ישיר, והוא כאשר הנזק הוא **ודאי**, ואין ספק כלל שיגרם נזק מחמת מעשה האדם וכן כאשר אין גורם נוסף לאדם המעורב במעשה הנזק וכך **כל מעשה הנזק מיוחס לאדם**. במציאות זו יחשב מעשה הנזק כאילו **הזיק האדם בידים**, למרות שלא נעשה בצורה ישירה - כאילו ירה האדם חץ. וכיון שאנו מתייחסים אל מציאות זו של גרמא, כאל אדם המזיק בידיים, כך גם נדון מבחינה הלכתית. כלומר, כמו שבנזק שעשה אדם בידיו בצורה ישירה הכוונה לא מעכבת, כי **עצם מציאות המעשה** מחייבת, אף גם המזיק באופן שאינו ישיר הדומה למזיק בידיים, יהיה חייב בדיני אדם ללא התחשבות בכוונתו.

לכן במקרה של פורץ גדר בפני בהמת חברו והבהמה אבדה יהיה פטור מדיני אדם כי הנזק אינו ודאי. וכך מופיע בלשון רמב"ן: "משום שמצי א"ל מי ימר דנפקא", אבל כיון שיש הסתברות גבוהה שהבהמה תצא, וכן אין גורם אחר מעורב בו יהיה חייב בדיני שמים. אבל במשנה שם מדובר שיצאה הבהמה והזיקה, אף על פי שלא היה כח אחר מעורב בו, כיון שזהו ספיקא דספיקא, שהרי לא ודאי שהבהמה תצא ואף אם תצא לא ודאי שתזיק, לכן יהיה פטור אפילו בדיני שמים.

לשיטה זו הכוונה אינה שיקול, ואפילו בדיני שמים. כי עיקר הענין בודאות הנזק, וכדאות הנזק כך שייכות הנזק למזיק. אבל גם לשיטה זו

אין לומר שהחיוב בדיני שמיים מנותק מן המחשבה. כמבואר בתוספות²⁷ המדבר על מקרה בו אדם הדליק את גדיש חברו ובא אדם אחר וכיסה את הגדיש ובכך פטר את המזיק מלשלם לבעל הגדיש, כי התורה פטרה על טמון באש, והדין שם שהמכסה פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמיים וזו לשון התוספות: "י"ל שאפילו במתכוין לטובה שלא ימהר לשרוף ויוכל להציל בעל הבית בתוך כך, מ"מ בדיני שמיים חייב דאיבעי לאודוהורי ולאסוקי אדעתיה שלא יבוא לו הפסד בכך". הסברה היא שככל שהנזק ודאי יותר כך צריכה יותר להתעורר מחשבת האדם על תוצאות מעשיו, ולכן אף אם לא העלה אדם בכוונתו להזיק יהיה חייב, כי בדעתו היה לו לראות את תוצאות מעשיו. במקרה שהאדם כיסה את גדיש חברו מובן מדוע פטור מדיני אדם, כי לא הוא היה הגורם היחיד לנזק, אבל בדיני שמיים חייב, כיון שכאשר כיסה את גדיש חברו פטר בצורה ודאית את מדליק הגדיש, והיה לו לעלות בדעתו את האפשרות שמעשהו יזיק יותר מאשר יביא תועלת. ולכן יתחייב אף על פי שהתכוון לטובה כי עפ"י סברת רש"י מקור החיוב וסיבתו היא אחריות האדם על מעשיו.

ח. שיטת הראב"ד

אחרי שבארנו את שורש סברותיהן של שיטות רש"י ורמב"ם, נוכל לגשת לשיטה שלישית המשלבת את יסודות שתי השיטות הקודמות ויוצרת שיטה העומדת בפני עצמה והיא שיטתו של הראב"ד, אותה מביא הראב"ד בהשגותיו על הרמב"ם וכן בחידושו על הגמרא. בהלכות נזקי ממון²⁸ כותב הרמב"ם כפי שראינו לעיל:

הפורץ גדר לפני בהמת חברו ויצאת והזיקה. אם היה גדר חזק ובריא חייב. ואם היה כותל רעוע פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

ומשיג עליו הראב"ד שם²⁹:

²⁷ תוספות ד"ה כסויי כיסיתיה, ב"ק נו, א'

²⁸ פ"ד ה"ב

²⁹ פ"ד ה"ב

אמר אברהם: זה שאמר חייב לא ידעתי הו אם על הכותל אמר, למה ליה למימר ויצאה והזיקה ואם על הנוק אמר, אינו כן אלא אם כן הכישה והדריכה לנזק.

ניתן לדייק מלשון הראב"ד שכל מה שקשה לו הרמב"ם, הוא העובדה שרמב"ם כותב שגם על הנזקים שגורמת הבהמה חייב. ועל נקודה זו חולק הראב"ד הסובר שרק אם הכישה חייב, כי רק אז קנאה לעניין החלת אחריותו על מעשיה, ובכך להתחייב בנזקיה. אבל הוא יודה לרמב"ם שעל אבידתה יתחייב הפורץ בדיני אדם שלא כמו רש"י ותוספות. דין זה נוגע אל הבהמה, אבל על הכותל לא דיבר הראב"ד בהשגותיו.

סתירה מחידושי הראב"ד ויישובה

בחידושויו על הגמרא כותב הראב"ד דבר הסותר לכאורה את מה שכתב בהשגות על הרמב"ם וזוהי לשונו: "אי בכותל ברי בדיני אדם נמי ליחייב אכותל אלא בכותל רעוע". מדברים אלו משמע שכל הה"א של הגמרא לחייב בדיני אדם הוא על הכותל, אבל על הבהמה ואפילו על אבידתה יהיה המזיק פטור מדיני אדם, בניגוד למסקנה מדבריו בהשגתו על הרמב"ם. אבל הראב"ד בעצמו מיישב את הענין ומסביר שדין זה שנאמר בתוספתא, שייך רק כאשר התכוון המזיק לטובה, ורק אז יהיה פטור מדיני אדם, אבל אם התכוון לרעה יתחייב אף בדיני אדם.

הבנת הראב"ד בסוגיה

הדברים שכתב הראב"ד בהשגתו על הרמב"ם ובעיקר הדברים שכתב בחידושו מכוונים אותנו לעיקר שיטתו של הראב"ד ביחס לכל הסוגיא. הראב"ד תופש את הפטור בתוספתא ככללי הנוגע גם לכותל ולא רק לבהמה. לכן לשיטתו שאלת הגמרא מוסבת על הכותל, כי הגמרא באה לברר באיזה מציאות של כותל יהיה הפטור בתוספתא כללי והגמרא מעמידה את התוספתא בכותל רעוע כך הפטור מדיני אדם נוגע גם אליו. לענין החיוב בדיני שמיים נראה מדברי הראב"ד שיהיה מיוחס רק לבהמה, אבל על הכותל יפטר לגמרי. כיון שבתוספתא עפ"י הראב"ד

התכוון הפורץ לטובה כשהרס הכותל ועשה מצווה, כי הכותל סיכן את הבריות, נראה שהפורץ יפטר על הריסת הכותל הרעוע אף בדיני אדם. הראב"ד גם תופש שהתוספתא אינה מדברת במציאות של המשנה אלא מרחיבה אותה. המשנה מדברת על הלסטים שכתוצאה מפריצתם יצאה הבהמה והזיקה ובמקרה זה פטורים הלסטים על הבהמה אף מדיני שמיים. הראב"ד במקרה זה לא מחלק אם התכוונו הלסטים לטובה או לא, אלא פוטר את הלסטים ללא קשר לכוונתם. ואילו בתוספתא תופש הראב"ד שמדובר בנזקים הנגרמים לבהמה עצמה כגון אם אבדה, שם סובר הראב"ד שפטור פורץ הגדר על הבהמה בדיני אדם, אבל בדיני שמיים מתחייב. בחידושויו כותב הראב"ד שיש חילוק ודין זה דוקא אם התכוון הפורץ לטובה, אבל אם התכוון הפורץ לרעה יהיה חייב לשיטת הראב"ד אף בדיני אדם. כל שנותר לברר הוא ההבדל בין המשנה לתוספתא.

יסוד דברי הראב"ד

ההבדל המרכזי בין המשנה לתוספתא הוא שבמשנה הנזק אינו ודאי, כיון שלא מבורר שהבהמה תזיק, ומשום שודאות הנזק לא ברורה מנותק המעשה מן המזיק - כי אינו בתחום אחריותו ולכן הכוונה אינה משנה. אבל בתוספתא כאשר מדובר באבדת הבהמה מבורר ופשוט לראב"ד שהבהמה תצא, וכיון שיציאת הבהמה ודאית, מעשה הנזק מחובר ומיוחס לפורץ הגדר ומשנה כוונתו של המזיק בהיותו מחובר אל מעשה הנזק אף במישור המחשבתי המקבע את שם האדם על מעשיו. אם התכוון הפורץ להזיק ופרץ את הכותל בכדי שתברח הבהמה, יהיה חייב בדיני אדם. אם לא התכוון לרעה כגון בכותל רעוע שיש מצוה להורסו יהיה פטור מדיני אדם, אבל בדיני שמיים יהיה חייב כי מעשה הנזק היה ודאי, והיה עליו לעלות בדעתו שיקרה, לכן הנזק באחריותו ובדיני שמיים מתחייב עליו.

ישנו גורם נוסף והכרחי כדי שיתחייב המזיק בדיני אדם הקיים גם בתוספתא וגם במשנה והוא חיבור ישיר בין המזיק למעשה הנזק, ללא מתווכים. ורק כאשר מתקיימים שלשה תנאים אלו: הנזק הינו ודאי ולכן בתחום אחריות האדם, וכן האדם הוא הגורם הבלעדי ומחובר אל

מעשה הנזק במישור המעשי, ורק על גב שני תנאים אלו בא התנאי השלישי והוא הכוונה, אשר מקבעת את שם האדם על מעשהו ואז יתחייב המזיק בדיני אדם. גם לשיטת הראב"ד אדם שהזיק בידיים חייב בדיני אדם אף אם לא התכוון, שגם בלא כוונה מחובר אל מעשה הנזק שעל תוצאותיו הוא מתחייב, ודוקא בנזק עקיף הרחוק מן האדם תלויה הכוונה ומשפיעה כי האדם במקרה כזה צריך להיות מחובר בכל המישורים. עד כאן שיטת הראב"ד.

כרא"בד סובר גם הרמ"ה המובא בטור³⁰ וזה לשונו: "זהרמיה כתב שחייב גם כן לבעל הבהמה לשלם בהמתו ונדייק על בהמתו לשלם אך לא על נזקיה. עד עתה ראינו את שלושת השיטות העיקריות בסוגיה וחרזתן במשנה בתוספתא ובגמרא, ועסקנו בסברותיהן ושורש מחלוקתן. עתה נראה כיצד באה סוגיה זו לביטויה ההלכתי.

ט. הלכה

הרא"ש³¹ והטור³² פסקו כשיטת תוספות ורש"י וכך גם משמע מהרי"ף³³ המסב את שאלה הגמרא על הכותל, ומשם משמע לשיטתו שעל הבהמה פטור, וכך תפש גם הנימוקי יוסף.

הרמב"ם כידוע פוסק שאם התכוון האדם להזיק חייב בדיני אדם אף על נזקי הבהמה, וגרמא בנזקין חייב.

הראב"ד והרמ"ה פסקו שעל נזקים שגורמת הבהמה פטור, ועל אבדתה חייב בדיני אדם רק אם התכוון.

השו"ע בהלכות נזקי ממון³⁴ פוסק כרמב"ם כנגד דעת הרא"ש והרי"ף, והוא מצטט את לשון הרמב"ם במדויק כפי שנכתבה ב"יד החזקה".

³⁰ חושן משפט שצ"ו, ד'

³¹ הרא"ש ב"ק פ"ו סי' ב'

³² חושן משפט שצ"ו, ד'

³³ הרי"ף ב"ק דף כד, א' מדפיו

³⁴ חושן משפט סי' שצ"ו ה"ד

פסיקתו של השולחן ערוך הינה שיטתית ובאה לידי ביטוי בהלכות נוספות.³⁵

לעומתו הרמ"א מביא את דעת הראב"ד והרמ"ה וזוהי לשונו שם³⁶: זייא דאינו חייב בנזקי הבהמה אלא אם הכישה והזמינה לנזק וכן עיקר³⁷ ופוסק כמותם. הוא גם מביא את שיטת רש"י ותוספות וזוהי לשונו: זייא דאפילו על הבהמה עצמה אינו חייב אם נאבדה אבל הוא לא פוסק כדעה זו. עוד אחד מאחרוני הפוסקים הוא בעל הערוך השלחן³⁷ והוא פוסק כרמב"ם, וסובר שהראשונים שחלקו על הרמב"ם חלקו רק לגבי פרשנות הגמרא, אבל להלכה אף הם פוסקים כמותו.

י. סיכום

לאחר שראינו את כל שיטות הראשונים בהסבר המשנה, התוספתא והגמרא, הבנו שהדבר המרכזי אשר עמד לנגד עיניהם בבואם לפרש את הסוגיא הוא המציאות בה אדם גורם נזק עקיף לחברו - מציאות הגרמא, אשר דרכה מתברר עד היכן מגיע חיוב האדם על מעשהו ומהו תחום אחריותו.

רש"י ותוספות סוברים שכאשר האדם הוא הגורם הבלעדי ומציאות הנזק ודאית, המעשה נחשב באחריותו המלאה של האדם ונחשב כמזיק בידיים, ולא משנה כונתו של המזיק, ואף כשלא מתכוון מתחייב. רמב"ם סובר שכאשר האדם הוא הגורם הבלעדי, אז מעשהו תחת אחריותו אף כי לא ודאי שיהיה נזק, וכאשר המעשה תחת אחריות האדם משנה כוונתו כדי לקבע את שמו על המעשה ומתחייב בכך בדיני אדם.

ראב"ד סובר שכאשר האדם הוא הגורם הבלעדי והנזק ודאי, אז המעשה תחת אחריותו, וכאשר המעשה תחת אחריות האדם משנה כונתו כדי לשים את שמו על המעשה ומתחייב בכך בדיני אדם.

³⁵ חושן משפט סי' שצ"ה סעי' א'; חושן משפט סי' תי"ח סעי' ז'

³⁶ הלכות נזקי ממון סי' שצ"ו סעי' ד'

³⁷ הלכות נזקי ממון סי' שצ"ו סעי' ד'

השו"ע פסק כרמב"ם להלכה, ואילו הרמ"א פסק להלכה כראב"ד.